

HALKLA İLİŞKİLER ÖĞRENCİLERİNİN SOSYAL MEDYADAKİ SİBER ZORBALIK DUYARLILIKLARINI ÖLÇMEYE İLİŞKİN BİR ARAŞTIRMA¹

Ercan AKTAN²

Veysel ÇAKMAK³

ÖZET

İnternet alt yapısındaki gelişmeye paralel olarak iletişim yöntemlerinde de bazı değişme ve gelişmeler yaşanmıştır. İletişimin sanal ortamlara hızlı biçimde kaydığı da gözlenmektedir. Bu ortamlardan biri de sosyal medyadır. Sosyal medyanın gelişmesi ile siber zorbalık kavramının gelişimi paralellik göstermiştir. Bu çalışma halkla ilişkiler ve tanıtım bölümü ön lisans ve lisans öğrencilerinin siber zorbalık duyarlılıklarını ölçmek amacıyla Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Halkla İlişkiler ve Tanıtım Programı ve Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü Öğrencileri üzerinde yüzyüze anket yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler SPSS 15 paket programına kaydedildikten sonra analizler gerçekleştirilmiştir.

Anahtar Kavramlar: Sosyal medya, siber zorbalık, siber zorbalık duyarlılığı.

A RESEARCH RELATED TO THE CALCULATION OF SENSITIVITY FOR CYBER BULLYING IN SOCIAL MEDIA AMONG THE STUDENTS OF PUBLIC RELATIONS

ABSTRACT

Parallel to the developments in the internet infrastructure, some changes and developments were experienced in communication methods. It is observed that communication is rapidly moving towards virtual environments. One of those environments is social media. The development of social media and the development of the concept cyber bullying have drawn a parallelism. This study is conducted on the associate and undergraduate students of Aksaray University Vocational High School of Social Sciences, Department of Public Relation and Introduction Program and the students of Gümüşhane University, Communication Faculty, Department of Public Relations and Publicity in order to measure the sensitivity of the associate students of public relations and introduction department related to cyber bullying. The obtained data is recorded to SPSS package program and then the analyses are conducted.

Key Words: Social Media, Cyber Bullying, Sensitivity for Cyber Bullying.

¹ Bu araştırma 2-5 Aralık 2014 Tarihinde Freiburg'da *International Journal of Arts & Sciences (IJAS) Conference*' da bildiri olarak sunulmuştur.

² Öğr.Gör. Aksaray Üniversitesi, Aksaray Sosyal Bilimler MYO, eercanaktan@gmail.com

³ Yrd.Doç.Dr. Aksaray Üniversitesi, Aksaray Sosyal Bilimler MYO, veyselcakmak@gmail.com

Giriş

Özünde bilgisayarlar arasında kurulan bir ağ olan (Holtz, 1999: 37), gündelik hayatın önemli bir parçası haline gelen internet, iletişim teknolojilerinin kaydettiği hızlı gelişmeye bağlı olarak ortaya çıkmıştır. İnternette herhangi bir şekilde yararlanan insanların sayısı, her geçen gün artmaktadır. Kamu kuruluşlarının, yerel yönetimlerin, ticari kuruluşların, sivil toplum kuruluşlarının, siyasi örgütlerin ve kar amacı taşımayan örgütlerin (Bakan, 2008: 373) yanısıra geniş insan topluluklarının da internette yararlandıkları görülmektedir.

Geniş kitlelere erişebilme kapasitesi, bilgi sağlama potansiyeli ve kimi uygulamalarda diğer mecralarla uyum içerisinde kullanılabilmesi (sanal radyo, etkileşimli dijital televizyon, WAP vs.) gibi özellikleri göz önüne alındığında internetin geniş kitleler ve kurumlar tarafından kullanılmasının göz ardı edilemeyeceği açıktır (Theaker, 2006: 358). İnternet bu özellikleriyle kullanıcılarına çok çeşitli imkanlar sunmaktadır. İnternet alt yapısı ile birlikte internet tabanlı, yeni, farklı pek çok mecra da kullanılmaya başlanmıştır. Bu mecralardan günümüzde en önemli olanları ise sosyal medya olarak adlandırılan mecralardır. Sosyal medya araçları günümüzde çok fazla sayıda kişi ve kurum tarafından çok farklı şekillerde ve çeşitli amaçlarla kullanılmakta ve kullanıcılarına hem hoş vakit geçirme hem de iş amaçlı kullanabilme imkanı sağlamaktadır. Bu sayılan özelliklerine rağmen sosyal medya araçları aynı zamanda insanları rahatsız edici eylemler de bulunmaktadır.

Yukarıda belirtilen açıklamalar ışığında gerçekleştirilen bu çalışmada sosyal medya ve siber zorbalık kavramları ele alınmakta, ardından sosyal medya araçlarını kullanan halkla ilişkiler ve tanıtım öğrencilerinin siber zorbalık duyarlılıkları ölçülmeye çalışılmaktadır.

1.Sosyal Medya

Genel kabul görmüş ortak bir sosyal medya tanımına rastlanmamasına rağmen, sosyal medya kavramından sosyal içerikli web siteleri kastedilmektedir (Köksal ve Özdemir, 2013: 125). Bununla birlikte, sosyal medyayı; “kullanıcıların bilgilerini, görgülerini, ilgi alanlarını internet ya da mobil sistem aracılığı ile paylaştıkları sosyal platformlar” olarak tanımlamak mümkündür. Bu sosyal platformlar genel olarak;

sohbet odaları, tartışma forumları, lokasyona dayalı hizmetler, sosyal ağ hizmetleri, sosyal rehberler, sosyal imleme, sosyal itibar ağları, webloglar, bloglar, podcastler, videocastler, wikiler, Facebook, Twitter gibi uygulamaları kapsamaktadır (Eröz ve Doğdubay, 2012: 134, Kartal, 2013: 164). Görüldüğü gibi, sosyal medya sosyal etkileşim merkezli olarak tasarlanmış, çevrimiçi araçları anlatmaktadır (Bertot vd., 2012: 30).

Hızlı bir trend içerisinde olan sosyal medyada, zaman ve mekan sınırlaması olmadan paylaşım ve tartışma yapılabilmektedir. İçinde, sosyal medya ajansları, uzmanları, bloggerlar, stratejistler ve teknoloji şirketlerini barındıran sosyal medya platformu, bu bakımdan bünyesinde birbirinden farklı birçok iş kolunu barındırır. Bunlara ek olarak sosyal medya, bir kitle iletişim aracı olması açısından, radyoyu çoktan geride bırakmış, televizyonu da geride bırakmak üzere olan birbirinden farklı yayın organlarını kapsayan bir yayın platformudur (Kartal, 2013: 161).

İletişimi kolaylaştırıcı, internet tabanlı teknolojiler (Campbell and Pastina, 2010: 1193; Carton, 2009) olarak nitelenen sosyal ağ siteleri incelendiğinde bu siteleri aşağıdaki gibi sınıflandırmak mümkündür (Onat ve Alikılıç, 2008: 1119-1120):

1. *Genel kullanıma açık, daha çok gençlerin kullandığı siteler*; Facebook, Orkut, Yonja, MySpaces, OpenSocial, Twitter, Whatsapp, LinkedIn, vb.
2. *İş ağları (business networks)*; LinkedIn, BNI, GBN, Cember.net, Xing.com, Ryze
3. *Uzmanların ve ilgi alanlarının sosyal ağları*; Mediapost.com, Marketing Professionals network (mpn.boston.org), pazarlama amaçlı Arkamarka.com
4. *Etnik ağlar*; Cyworld (Güney Kore), AsianAvenue (Asya), BlackPlanet (siyahlar), Corazons.com (İspanyol asıllılar)
5. *Flört ağları*; Siberalem.com, Yonja.com, İslami evlilik ve flört ağları; islamievlilik.com, habibimol.com gibi.
6. *Etnik flört ağları*; ethnicdatingnetwork.com
7. *Kadın çalışanların ağları*; wibn.co.uk, woman owned, cdbizwomen.com, viwbn.org

8. *Belirli yaş gruplarına hitap eden ağlar*; SagaZone (50'lerin üstündekiler için Saga tatil ve sigorta şirketinin kurduğu ağ)

9. *Yerel topluluklar oluşturmak için kurulan ağlar*; ResidentsHQ (İngiltere'de kurulan ağın amacı büyük binalarda yaşayan insanların online iletişim ortamlarını kurmalarını amaçlar)

10. *Diğer ağlar*

Sosyal medyada, kullanıcı tarafından oluşturulan içeriğin, kendisi veya başkaları tarafından yeniden düzenlenebilmesi mümkündür. Yani kontrol kullanıcıdadır (Tosun, 2014: 645). Bu nedenle hızlı bir gelişme göstermektedir. 21. Yüzyılın ilk çeyreğine damga vuran sosyal medya, haberleşmeden iletişime, markalaşmadan pazarlamaya, siyasi karar alma süreçlerinden ekonomik düzenlemelere ve daha birçok alana yayılımı son derece hızlı ve güçlü olan bir uygulama alanıdır. Bilgi teknolojilerinin geldiği son aşama olarak adlandırılan sosyal medya geleneksel medya şekillerinin üzerine şerit çekmiş ve kullanım oranları ile yerini sağlamlaştırmaktadır. Artık siyasi güçler de dahil olmak üzere karar alma ve ikna etme süreçlerinde sosyal medyaya başvurulmaktadır (Kartal, 2013: 164). Bu etkin iletişim teknolojileri Web 2.0 araçlarının ürünü olarak da bilinmektedir.

Geleneksel medyanın rolünü büyük çoğunlukla üstlenen sosyal medya sunduğu geniş uygulama alanıyla kullanıcılara geniş bir alan sunmaktadır. Bu yönüyle günümüzün en ideal iletişim aracı olarak faaliyet göstermektedir. Ancak, sosyal medyada karşılaşılan olumsuzluklar da günlük hayatta karşımıza çıkmaktadır.

2.Siber Zorbalık

Teknolojideki gelişmeler, hayatımızı birçok alanda rahatlattığı gibi kimi olumsuzluklara da neden olmaktadır. Cep telefonları ve internetin günümüzde en yaygın kullanılan iletişim aracı olması, siber alemdeki nefreti ve tehditleri de arttırmaktadır (Bayram ve Saylı, 2011: 143). Bilişim ve iletişim teknolojilerinin birçok faydası olmasına rağmen sınırsız, denetimsiz ve kontrolsüz kullanımı bazı olumsuzlukları da beraberinde getirmektedir. (Peker vd., 2012: 187).

Bu olumsuzluklardan biri de literatürde “siber zorbalık” olarak tanımlanmaktadır. Siber zorbalık (Cyber Mobbing, Cyber Bullying, E-Mobbing),

sanal ortamda modern iletişim araçları kullanılarak başkalarına kasıtlı olarak hakaret edilmesi, aşağılanması, dışlanması, onların tehdit, teşhir ya da rahatsız edilmesidir (Bayram ve Saylı, 2011: 143). Bir başka tanımda ise, siber zorba davranışlar, interneti ve mobil telefon kullanımını içeren bir tür zorbalık olarak tanımlanmaktadır. Benzer şekilde, başka bir araştırmacı siber zorbalığı; e-posta, cep telefonu ve yazılı mesaj gönderme gibi bilgi ve iletişim teknolojilerini içeren, kişisel web sitesi çökertme ve bilgilere zarar verme gibi eğilimleri gerektiren, zorba davranış türü olarak tanımlanmaktadır (Li 2007'den aktaran Şahin vd., 2010: 259). Siber zorbalık geniş bir bakış açısıyla bir saldırgan ya da zorba tarafından internet yoluyla ya da kablosuz iletişim araçlarıyla, başlayan uygunsuz, istenmeyen sosyal davranışlardır (Piotrowski, 2012: 44).

Siber zorbalık, internet üzerinden e-postalar, facebook, MSN Messenger gibi anlık mesaj sistemlerinde, sosyal ağlarda ya da sitelere videolar yüklenerek gerçekleştirilebileceği gibi, SMS'lerle ya da rahatsız edici telefon aramalarıyla cep telefonu yoluyla da yapılabilmektedir. Çoğu durumda kimliğini gizleyen saldırganın bu davranışlarının uzun süre devam ettiği görülmektedir. Bir eylemin siber zorbalık olarak adlandırılabilmesi için bilgisayar, cep telefonu ve diğer elektronik araçların kullanımı şartıyla aşağıdaki özelliklere sahip olması gerekir (Yaman vd, 2010):

- ✓ *Israr Edicilik*: Bir davranışı yapmak için önceden tasarlama,
- ✓ *Tekrar Etme*: Zorba davranışlarını aynı biçimde ve sürekli gösterme,
- ✓ *Zarar Verme*: Zarar vermenin amacı başkalarına acı çektirme.

Siber zorbalık davranışlarını inceleyen Willard (2007) bu davranışları "aşağılama, kimliğine bürünme, özel bilgileri paylaşma ve sahtekârlık, dışlama, sanal takip ve sanal taciz" olmak üzere yedi grupta ele almıştır.

Aşağılama: Kurban hakkında, doğru olmayan, ona zarar veren, acımasızca yapılan konuşmalardır. Sanal ortamlarda başkalarını küçük düşürecek ve utandıracak şekilde ad takma da aşağılamanın bir boyutu olarak düşünülmektedir.

Kimliğine bürünme: Zorbanın kurbanın hesabını ele geçirerek başkalarına olumsuz, saldırgan ve uygunsuz mesajlar göndererek veya konuşmalar yaparak onun ilişkilerine müdahale etmesidir.

Özel bilgileri paylaşma ve sahtekârlık: Kişiler arası olan özel konuşma veya utandırıcı olabilecek görüntülerin sanal ortamlarda başkalarına gönderilmesi ya da yönlendirilmesidir.

Dışlama: Elektronik ortamlarda belirli bir grup tarafından istenmeyen bir kişinin etkinliklere katılımının engellenmesi veya kısıtlanmasıdır.

Sanal takip: Tekrar eden bir şekilde tehdit ve korkutma amaçlı istenmeyen mesajların gönderimidir.

Sanal taciz: Saldırganca bir tutumla önceden hedeflenmiş kimselere tekrar eden mesaj gönderimidir (Willard 2007'den aktaran Yenilmez ve Seferoğlu, 2013:422-423).

İnternet ve siber zorbalığın olumsuz etkileri, sosyal medyayı kullanan herkeste görülebileceği gibi, özellikle çocuklar ve gençler üzerinde daha yoğun görülebileceğiyle ilgili literatürde araştırmaların olduğu görülmektedir. Bu araştırmalardan birinde Canbek ve Sağıroğlu (2007: 35), çocuklar ve gençlerin internet ve bilgisayar teknolojilerini kullanırken teknik, fiziksel, sosyal ve psikolojik açıdan şiddete, zorbalığa maruz kalabileceklerini, bu nedenle internet ve bilgisayar teknolojilerinin ne kadar kullandığından ziyade nasıl kullandığının da araştırılması gerektiğini söyleyerek, karşı karşıya kalınabilecek riskleri aşağıdaki gibi sıralamaktadır:

- ✓ Teknik zararlar; çocukların bilgisayara virüs bulaştırması, casus yazılımların girmesine müsaade etmesi, bilgisayarı bozması. Bunun sonucu olarak var olan belge ve dosyaların kaybedilmesi ve bazı yazılım ayarlarının bozulması.
- ✓ Fiziksel, sosyal ve psikolojik zararlar; aşırı oyun oynamak, dışarıda ya da okulda arkadaşlarıyla etkileşimde olmak yerine eve kapanmak ve şiddet içerikli oyunlar oynamak gibi bilgisayar ve internet kullanımının neden olabileceği zararlar.
- ✓ Hayati zararlar; zararlı içeriklere erişim, kötü niyetli kişilerle temas, istismar ve pedofili.
- ✓ Pornografik öge, düşmanlık, öfke ve şiddet ihtiva eden yasa dışı içeriğe internet üzerinden maruz kalabilme,

- ✓ Çevrimiçi ortamlarda, kendilerini veya ailelerini tehlikeye atacak adres, kredi kartı numarası evde o an kimin ya da kaç kişinin bulunduğu bilgisi gibi bilgileri üçüncü şahıslara, e posta veya sohbet programları vasıtasıyla iletebilme,
- ✓ İnternet üzerinden ebeveynlerinin kredi kartı ile haber vermeden alışveriş yapabilme,
- ✓ Kendisinden yaşça büyük ve kötü niyetli kişilerle ve suç örgütleri ile haberleşebilme.

Yapılan araştırmalar siber zorbalık davranışlarından en çok mağdur olanların gençler olduğunu, topluluk psikolojisiyle teknolojik araçları kullanan siber zorbaların her geçen gün artan tehditlerinin, insan yaşamını olumsuz etkilediğini, böylece kişilerin kaygı ve korku içinde yaşam kalitelerinin olumsuz etkilendiğini ortaya koymaktadır (Bayram ve Saylı, 2011: 144). İnternet ve cep telefonu kullanımının ve internete bağlanma oranının artması, kişilerin siber ortamlarda iletişim kurduklarının açık bir göstergesi olarak ele alınabilir. Bu nedenle siber ortamlarda kurulan iletişim, doğal olarak, siber zorbalık olarak isimlendirilen yeni bir zorbalık türünün ortaya çıkmasına yol açmış gözükmektedir (Özdemir ve Akar, 2011: 609).

Konu ile ilgili olarak Ayas ve Horzum (2011) tarafından geliştirilen “Öğretmenlerin Sanal Zorbalık Farkındalık Ölçeği” kullanılarak Horzum ve Ayas (2013) tarafından yapılan çalışmaya göre psikolojik danışmanların sanal zorbalık farkındalık puanlarının ortalamasında cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık olduğu belirtilmektedir. Ayrıca araştırmada psikolojik danışmanların yaşları ile sanal zorbalık farkındalıkları arasında negatif yönlü, düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur.

3.Yöntem

Araştırma Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Halkla İlişkiler ve Tanıtım Programı ve Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü’nde öğrenim gören öğrencileri kapsamaktadır. Araştırma kolayda örnekleme yoluyla gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada, veri toplama aracı olarak, katılımcılara anket uygulanmış ve konu hakkındaki yargıları ölçülmeye çalışılmıştır. Ölçek, 13 maddeden oluşmakta olup üçlü (Evet, Bazen, Hayır) skala üzerinden yanıtlanmaktadır. Ölçeğin puanlanması, hayır=1, bazen=2 ve evet=3 şeklindedir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 13, en yüksek puan ise 39'dur. Ölçekten alınan puanın yüksekliği siber zorbalığa ilişkin duyarlılığın yüksek oluşunu gösterir.

Araştırmanın ölçeği, Tanrıkulu, Kınay ve Arıcak'ın (2013) "Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması" isimli makalelerinden uyarlanarak oluşturulmuştur. Anket çalışması katılımcılara uygulandıktan sonra SPSS 15 paket programına girilerek analizler gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada frekans tabloları ile katılımcıların yargılara ne ölçüde katıldıkları ölçülmeye çalışılmıştır. Ayrıca ki kare analizi yapılarak katılımcıların görüşleri ile demografik durumları arasındaki ilişkiler de ölçülmüştür.

4.Bulgular ve Yorum

Aşağıda gerçekleştirilen anket çalışmasının bulguları frekans tabloları ve ki kare analizleri ile yorumlanmıştır.

Tablo 1. Güvenirlilik Analizi

Cronbach's Alpha	N of Items
,7690	13

Tablo 1'e göre Cronbach's Alpha değeri ,7690 olarak çıkmıştır. Bu sonuca göre araştırma güvenilirdir.

Araştırmada katılımcıların demografik özelliklerini belirlemek amacıyla sorulan sorular anketin son bölümünde yer almaktadır. Anketi yanıtlayan öğrencilerin demografik özelliklerinin frekans ve yüzde dağılımları Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2. Demografik Özellikler

		Frekans	Yüzde
Cinsiyet	Kadın	86	53,1
	Erkek	76	46,9
Sınıf	Ön Lisans	75	46,3
	Lisans	87	53,7

Araştırmaya 162 öğrenci katılmıştır. Tablo 2’ye göre araştırmaya katılanların % 53,1’i kadın, % 46,9’u erkektir. Aynı zamanda katılımcıların % 46,3’ü ön lisans, % 53,7’si ise lisans öğrencisidir. Araştırmada, katılımcıların cinsiyete ve öğrenim gördükleri sınıfa göre yargılara katılımları ölçülecektir.

Tablo 3. Sorulara İlişkin Frekans Tablosu

	Hayır		Bazen		Evet	
	N	%	N	%	N	%
İnternete girdiğimde bilgilerimin başkaları tarafından çalınabileceğini göz önünde tutarım.	9	5,6	43	26,5	110	67,9
Sosyal paylaşım sitelerinde (Facebook, Twitter vb.) özel bilgilerimin başkaları tarafından kötü amaçlı olarak kullanılabilceğini göz önünde bulundururum.	10	6,2	36	22,2	116	71,62
Gerçek yaşamda sorun yaşadığım insanlarla sanal ortamlarda da karşılaşmamaya çalışırım.	22	13,6	27	16,7	113	69,8
Sanal ortamlarda başkalarının bana zarar vermemesi için bazı tedbirler alma ihtiyacı hissettiğim olur.	19	11,7	39	24,1	104	64,2
Sanal ortamlardayken bir bilgisayar korsanının benim için de tehlike oluşturabileceğini göz önünde bulundururum.	18	11,1	41	25,3	103	63,6
Bana zarar vermek isteyen birisinin bunu internet, cep telefonu vb. aracılığıyla da yapabileceğini düşünürüm.	18	11,1	56	34,6	88	54,3
İnternetteki e-posta, forum siteleri vb. üyelik şifrelerimi kimseyle paylaşmam.	10	6,2	15	9,3	137	84,6
Sanal ortamlarda küfür veya hakarete bulunan kişilerle iletişimimi keserim.	14	8,6	33	20,4	115	71,0
Görülmesini istemediğim bir resim ya da görüntümün benden habersiz olarak yayılabileceği tehlikesini düşündüğüm olur.	20	12,3	48	29,6	94	58,0
Sanal ortamlardaki iletişimde hakkımda gerçek olmayan söylentilerin de yayılabileceğini düşünürüm.	25	15,4	56	34,6	81	50,0
İnternete girdiğimde internetin aynı zamanda başkalarına zarar verme amacıyla kullanılabilceğini aklımda tutarım.	14	8,6	61	37,7	87	53,7
Benimle ilgili doğru olmayan bir bilginin internette yayılması durumda ne yapacağımı düşündüğüm olur.	34	21,0	51	31,5	77	47,5
E-posta ya da cep telefonundan kısa mesaj (SMS) yoluyla tehdit alabileceğim kişilerle sanal ortamlarda iletişimimde bulunmam.	12	7,4	18	11,1	132	81,5

Tablo 2’ye göre araştırmaya katılanlar “İnternete girdiğimde bilgilerimin başkaları tarafından çalınabileceğini göz önünde tutarım” şeklindeki birinci yargıya % 5,6 hayır, % 26,5 bazen, % 67,9 evet cevabını vermiştir. Buna göre katılımcılar kendilerine ait bilgilerin internette başkalarıncı çalınabileceğini büyük oranda düşünmektedirler. Katılımcıların “Sosyal paylaşım sitelerinde (Facebook, Twitter vb.) özel bilgilerimin başkaları tarafından kötü amaçlı olarak kullanılabilceğini göz önünde bulundururum” yargısına % 6,2’sinin hayır, % 22,2’sinin bazen, % 71,62’sinin evet yanıtını verdikleri görülmektedir. Buna göre katılımcıların sosyal medya

araçlarında kendilerine ait özel bilgilerin başkaları tarafından kötü amaçlı kullanılabileceğini yüksek oranda düşündükleri anlaşılmaktadır.

“Gerçek yaşamda sorun yaşadığım insanlarla sanal ortamlarda da karşılaşmamaya çalışırım” şeklindeki üçüncü yargıya katılımcılar % 13,6 hayır, % 16,7 bazen, % 68,8 evet yanıtını vererek gerçek yaşamda sorun yaşadıkları kişilerle sanal ortamlarda da karşılaşmamaya çalıştıklarını belirtmişler. “Sanal ortamlarda başkalarının bana zarar vermemesi için bazı tedbirler alma ihtiyacı hissettiğim olur” yargısına katılımcıların % 11,7’si hayır, % 24,1’i bazen, % 64,2’si evet yanıtını vermiştir. Bu sonuca göre katılımcıların büyük çoğunluğunun sosyal medyayı kullanırken bazı tedbirler aldıkları söylenebilir.

“Sanal ortamlardayken bir bilgisayar korsanının benim için de tehlike oluşturabileceğini göz önünde bulundururum” yargısına katılımcıların % 11,1’i hayır, % 25,3’ü bazen, % 63,6’sı evet cevabını vermiştir. Buna göre katılımcıların çoğunluğu, bilgisayar korsanlarının kendileri için de tehdit oluşturabileceğini düşündüklerini beyan etmiştir. “Bana zarar vermek isteyen birisinin bunu internet, cep telefonu vb. aracılığıyla da yapabileceğini düşünürüm” yargısına katılımcıların % 11,1’i hayır, % 34,6’sı bazen, % 54,3’ü’i ise evet yanıtını vermiştir. Verilen cevaplara göre katılımcıların büyük çoğunluğu kendilerine gelebilecek zararların sanal araçlarla da gelebileceğini düşündükleri sonucuna ulaşılmaktadır.

“İnternetteki e-posta, forum siteleri vb. üyelik şifrelerimi kimseyle paylaşmam” şeklindeki yargıya katılımcıların % 6,2’si hayır, % 9,3’ü bazen, % 84,6’sı evet yanıtını vermiştir. “Sanal ortamlarda küfür veya hakarete bulunan kişilerle iletişimimi keserim” yargısına katılımcıların % 8,6’sının hayır, % 20,4’ünün bazen, % 71’inin evet yanıtını verdikleri görülmektedir.

“Görülmesini istemediğim bir resim ya da görüntümün benden habersiz olarak yayılabileceği tehlikesini düşündüğüm olur” yargısına katılımcıların % 12,3’ü hayır, % 29,6’sı bazen, % 58’i evet yanıtını vermiştir. Bu yanıtlara göre katılımcıların, internet ortamındaki paylaşımlarının kendilerinden habersiz olarak yayınlanabileceği tehlikesini büyük oranda göz önünde tuttıkları anlaşılmaktadır.

“Sanal ortamlardaki iletişimde hakkımda gerçek olmayan söylentilerin de yayılabileceğini düşünürüm” şeklindeki yargıya katılımcıların % 15,4’ü hayır, % 34,6’sı bazen, % 50’si evet yanıtını vermiştir. Bu sonuca göre katılımcıların büyük çoğunluğunun kendileri ile ilgili sanal ortamda gerçek olmayan bazı söylentilerin çıkabileceğini düşündükleri söylenebilir.

“İnternete girdiğimde internetin aynı zamanda başkalarına zarar verme amacıyla kullanılabileceğini aklımda tutarım” yargısına % 8,6 hayır, % 37,7 bazen, % 53,7 evet yanıtının verildiği görülmektedir. Buna göre katılımcıların yarıdan fazlası sanal ortamların başkalarına zarar vermek amacıyla kullanıldığını düşündükleri sonucuna ulaşılmaktadır. “Benimle ilgili doğru olmayan bir bilginin internette yayılması durumunda ne yapacağımı düşündüğüm olur” yargısına katılımcıların % 21’i hayır, % 31,5’i bazen, % 47,5’i evet yanıtını vermiştir. Bu sonuca göre katılımcıların büyük çoğunluğunun kendileri ile ilgili internette doğru olmayan bilgilerin yayılmasıyla ilgili kaygı duydukları sonucuna ulaşılmaktadır.

“E-posta ya da cep telefonundan kısa mesaj (SMS) yoluyla tehdit alabileceğim kişilerle sanal ortamlarda iletişimde bulunmam” yargısına katılımcıların % 7,4’ü hayır, % 11,1’i bazen, % 81,5’i evet yanıtını vermiştir. Bu yanıtlara göre katılımcıların oldukça büyük bir kısmının diğer iletişim ortamlarında gerginlik yaşayacağı kişilerle sanal ortamlarda da iletişime geçmek istemedikleri anlaşılmaktadır.

Tablo 4. Cinsiyet ile Bilgilerin Çalınabileceği Düşüncesi Arasında Ki Kare Analizi Sonuçları

Cinsiyet		İnternete girdiğimde bilgilerimin başkaları tarafından çalınabileceğini göz önünde tutarım			
		Hayır	Bazen	Evet	Toplam
Kadın	N	4	31	51	86
	%	4,7	36	59,3	100
Erkek	N	5	12	59	76
	%	6,6	15,8	77,6	100
Toplam	N	9	43	110	162
	%	5,6	26,5	67,9	100

($\chi^2 = 8.503$, s.d. = 2, p = .014)

Tablo 4’te cinsiyet ile yargılar arasındaki ilişki ki kare testi yapılarak incelenmiş ve katılımcı erkekler ile kadınlar arasında yargılara katılma düzeyi irdelenmiştir. Aşağıda ki kare sonuçları verilmiştir.

“İnternete girdiğimde bilgilerimin başkaları tarafından çalınabileceğini göz önünde tutarım” yargısına kadınların % 4,7’si hayır, % 36’sı bazen, % 59,3’ü evet yanıtını vermiştir. Bu yargıya erkeklerin % 6,6’sı hayır, % 15,8’i bazen, % 77,6’sı da evet yanıtını vermiştir. Bu sonuca göre kadınların internet ortamında şahsi bilgilerinin çalınabileceği yönündeki kaygısının erkeklere göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Bu durumda yargı ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki olduğu anlaşılmaktadır (p=.014).

Tablo 5. Cinsiyet ile Sanal Ortamlarda Küfür veya Hakarete Bulunan Kişilerle İletişimi Kesme Arasındaki Ki Kare Analizi Sonuçları

Cinsiyet		Sanal ortamlarda küfür veya hakarete bulunan kişilerle iletişimimi keserim			
		Hayır	Bazen	Evet	Toplam
Kadın	N	---	12	74	86
	%	---	14	86	100
Erkek	N	14	21	41	76
	%	18,4	27,6	53,9	100
Toplam	N	14	33	115	162
	%	8,6	20,4	71	100

($\chi^2= 25.404$, s.d.= 2, p= .000)

Tablo 5’de görüldüğü üzere “Sanal ortamlarda küfür veya hakarete bulunan kişilerle iletişimimi keserim” yargısına kadınlar hiç hayır yanıtını vermezken, % 14 oranında bazen, % 86 oranında da evet yanıtını vermişlerdir. Buna göre kadınların çok büyük bir çoğunluğunun sanal ortamlarda küfür ve hakaret gibi zorbalık davranışlarıyla karşılaşmak istemedikleri karşılaştıklarında da iletişimlerini kestikleri anlaşılmaktadır. Aynı yargıya erkeklerin % 18,4’ünün hayır, % 27,6’sının bazen, % 53,9’unun evet yanıtını verdikleri görülmektedir. Verilen yanıtlara göre kadınların sanal ortamlarda küfür ve hakaret gibi zorba davranışlar konusunda daha duyarlı oldukları ve bu türden davranışlarla karşılaştıklarında iletişimlerini kesme konusunda daha kararlı oldukları anlaşılmaktadır. Cinsiyet ile “Sanal ortamlarda küfür veya

hakarete bulunan kişilerle iletişimimi keserim” yargısı arasında anlamlı bir ilişki vardır ($p = .000$).

Tablo 6:Cinsiyet ile Tehdit Edilme Arasındaki Ki Kare Analizi Sonuçları

Cinsiyet		E posta ya da cep telefonundan kısa mesaj (sms) yoluyla tehdit alabileceğim kişilerle sanal ortamlarda iletişimde bulunmam			
		Hayır	Bazen	Evet	Toplam
Kadın	N	4	3	79	86
	%	4,7	3,5	91,9	100
Erkek	N	8	15	53	76
	%	10,5	19,7	69,7	100
Toplam	N	12	18	132	162
	%	7,4	11,1	81,5	100

($\chi^2 = 13.890$, s.d.= 2, $p = .001$)

Tablo 6’ya bakıldığında “E posta ya da cep telefonundan kısa mesaj (sms) yoluyla tehdit alabileceğim kişilerle sanal ortamlarda iletişimde bulunmam” yargısına kadınların % 4,7’si hayır, % 3,5’i bazen, % 91,9’u evet yanıtını verirken, bu yargıya erkeklerin % 10,5 hayır, % 19,7 bazen, % 69,7 evet yanıtını verdikleri tespit edilmiştir. Alınan yanıtlara göre kadınların cep telefonu ve e posta gibi diğer araçlardan tehdit alabileceği kişilerle sanal ortamlarda da karşılaşmaktan çekindikleri anlaşılmaktadır. Yargı ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($p = .001$).

Tablo 7. Öğrenim Görülen Okul ile Bilgisayar Korsanı Tehdidine Bakış Yargısı Arasında Ki Kare Analizi Sonuçları

Sınıf		Sanal ortamlardayken bir bilgisayar korsanının benim için de tehlike oluşturabileceğini göz önünde bulundururum			
		Hayır	Bazen	Evet	Toplam
Ön Lisans	N	15	17	43	75
	%	20	22,7	57,3	100
Lisans	N	3	24	60	87
	%	3,4	27,6	69	100
Toplam	N	18	41	103	162
	%	11,1	25,3	63,6	100

($\chi^2 = 11.173$, s.d.= 2, $p = .004$)

Tablo 7’de öğrenim görülen sınıf ile bilgisayar korsanları tarafından bilgilerin çalınabileceğine bakış açısı lisans ve önlisans öğrencileri üzerinden ölçülmeye

çalışılmış ve yargıya katılma düzeyleri irdelenmiş, elde edilen ki kare sonuçları aşağıda verilmiştir.

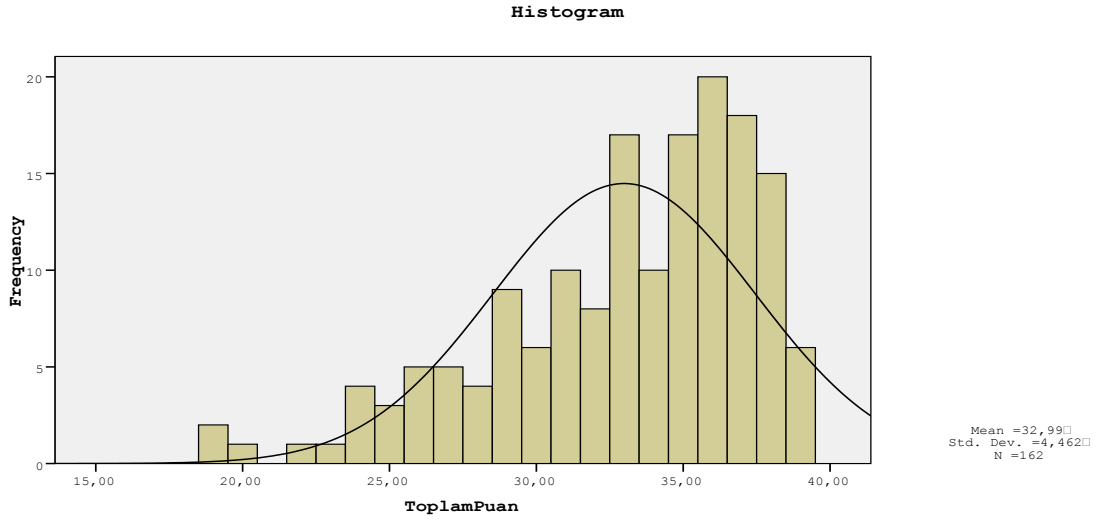
Yargıya önlisans öğrencilerinin % 20'si hayır, % 22,7'si bazen, % 57,3'ü evet yanıtını vermiştir. Bu yargıya lisans öğrencilerinin % 3,4'ü hayır, % 27,6'sı bazen, % 69'u evet yanıtını vermiştir. Elde edilen yanıtlara göre lisans öğrencileri önlisans öğrencilerine göre bilgisayar korsanlarının kendileri için de tehlike oluşturabileceği fikrini daha çok benimsemektedir. Buna karşın önlisans öğrencileri arasında bu kaygı daha azdır. Yargı ve öğrenim görülen okul arasında anlamlı bir ilişki vardır ($p=.004$).

Tablo 8: Öğrenim Görülen Okul ile Görülmesi İstenmeyen Resim ya da Görüntünün Kişiden Habersiz Olarak Yayınlanabileceği Tehlikesi Arasındaki Ki Kara Analizi

Sonuçları

Sınıf		Görülmesini istemediğim bir resim ya da görüntümün benden habersiz olarak yayılabileceği tehlikesini düşündüğüm olur			
		Hayır	Bazen	Evet	Toplam
Önlisans	N	15	19	41	75
	%	20	25,3	54,7	100
Lisans	N	5	29	53	87
	%	5,7	33,3	60,9	100
Toplam	N	20	48	94	162
	%	12,3	29,6	58	100
$(\chi^2= 7.769, s.d.= 2, p= .021)$					

“Görülmesini istemediğim bir resim ya da görüntümün benden habersiz olarak yayılabileceği tehlikesini düşündüğüm olur” şeklindeki yargıya önlisans öğrencilerinin % 20'si hayır, % 25,3'ü bazen, % 54,7'si de evet yanıtını vermiştir (Tablo 8). Bu yargıya lisans öğrencilerinin % 5,7'si hayır, % 33,3'ü bazen, % 60,9'u evet yanıtını vermiştir. Buna göre yine lisans öğrencilerinin görülmesini istemediği bazı resim ya da görüntülerinin internette yayılabileceğiyle ilgili kaygılarının önlisans öğrencilerine göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmaktadır ve bu yönüyle anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir ($p=.021$).

Tablo 9. Öğrencilerin Elde Ettikleri Toplam Puanlar

Araştırmaya katılanların siber zorbalık duyarlılıkları ile ilgili elde ettikleri puanlar Tablo 9’da görülmektedir. En düşük 19 ve en yüksek 39 olarak elde edilen puanlarda ortalamanın yaklaşık 33 olduğu saptanmıştır. Bu puanlara göre öğrencilerin siber zorbalık duyarlılık seviyesinin yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Sonuç ve Öneriler

Web 2.0 teknolojisi ile gelişme gösteren yeni iletişim biçimleri bireyin hayatında önceye kıyasla oldukça farklı tecrübelerin yaşanmasına olanak tanımaktadır. Anlık ve çok geniş bir biçimde gerçekleşen iletişim bireylere eğlence, vakit geçirme, yeni deneyimler elde etme, sosyalleşme gibi imkanlar sağlamanın yanında gazetelerin üçüncü sayfalarına konu olan haberlerin artmasına da yol açmıştır.

Bunda genel olarak internet ve sosyal medya araçlarının geleneksel iletişim araçlarına göre denetim ve kontrolünün zor olması, yasal düzenleme eksikliği gibi bazı durumların rol oynadığı söylenebilir. İnternet ortamlarında yaşanan bazı olumsuzluklar ve zorbalık davranışları kimi bireylerin, özellikle de çocuklarını koruma iç güdüsü taşıyan ebeveynlerin, bu ortamlara korumacı mantıkla yaklaşmasına yol açmaktadır.

Bu araştırma halkla ilişkiler lisans ve önlisans öğrencilerinin siber zorbalık duyarlılıklarını ölçmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Elde edilen sonuçlar incelendiğinde genel anlamda araştırmaya katılan öğrencilerin siber zorbalık duyarlılıklarının yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yüksek duyarlılık, katılımcıların internet ortamlarındaki iletişimleri için onların davranışlarını kısıtlayıcı etkilere neden olacaktır.

Araştırma sonucunda ayrıca katılımcı kadınların katılımcı erkeklere göre siber zorbalık duyarlılıklarının daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte lisans öğrencilerinin önlisans öğrencilerine göre daha yüksek oranda siber zorbalık duyarlılığına sahip oldukları araştırma neticesinde elde edilen bulgular arasındadır.

Yüksek kaygı iletişimde başarıyı azaltıcı, savunmacı ve korumacı kişilik tipini oluşturan etkiye sahiptir. Bu durum da iletişimin başarılı ve etkin biçimde işlenmesini engellemektedir. Bu nedenle bireylerin siber zorbalık duyarlılığının yüksek olmasına sebep olan etmenlerin ortadan kaldırılması yerinde olacaktır.

Ayrıca kadınların yüksek siber zorbalık duyarlılıklarını azaltmak için kendilerini daha güvende hissetmeleri önemli bir konudur. Bu nedenle kadınlara dönük birtakım sosyal mesajların geliştirilmesi hem dış dünyada hem de sanal ortamlarda hayata etkin katılmaları sağlanmalıdır.

Sonuç olarak, internet teknolojisinin sunduğu imkanlar ve sosyal medya araçları bireylerin yoğun olarak kullandıkları mecralar arasında yer almaktadır. Ancak siber zorbalık davranışlarının gerçekleştirilebilmesine olanak tanınması nedeniyle kullanıcıların akıllarında siber zorbalık ile ilgili şüpheler olduğu yapılan araştırma bulgularına göre elde edilmiştir. Bu türden şüpheleri taşıyan bireylerin kuracakları iletişimlerde kaygı duymaları ve çekingen davranışları da beklenir. Bu sebeple iletişimlerde aksamaların meydana gelebileceği göz önünde tutulmalıdır. Bu olumsuzlukların önüne geçilebilmesi için internetin daha güvenli hale getirilebilmesi için bir takım çalışmaların yapılması yerinde olacaktır. -

KAYNAKÇA

AYAS, Tuncay ve HORZUM, M. Barış (2011). "Exploring the Teachers' Cyber Bullying Perception in terms of Various Variables". International Online

Journal of Educational Sciences, 3(2), 619-640.

BAKAN, Ömer (2008). Halkla İlişkiler Aracı Olarak İnternet, (Ed: Ahmet Kalender,

Mehmet Fidan), Halkla İlişkiler, Konya: Tablet Yayınevi, S.373-389.

BAYRA, Nuran, SAYLI, M. (2011). “Üniversite Öğrencileri Arasında Siber

Zorbalık Davranışı”, Suç Önleme Sempozyumu Bildiri Kitapçığı, s.143-152.

BERTOT, John, Carlo; JAEGER, Paul, T. and HANSEN, Derek (2012). “The

Impact of Polices on Government Social Media Usage: Issues, Challenges, and Recommendations”, Government Information Quarterly,

Vol: 29, pp. 30–40.

CANBEK, Gral ve SAĞIROĞLU, Őeref (2007). “Çocukların ve Gençlerin

Bilgisayar ve İnternet GüvenliĐi”, Politeknik Dergisi, 10(1), s. 33-39.

ERÖZ, Sibel ve DOĞDUBAY, Murat (2012). “Turistik rn Tercihinde Sosyal

Medyanın Rolü ve Etik İliŐkisi”, Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari

Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:27, Sayı:1, Yıl:2012, ss.133-157.

HORZUM, M. Barış ve AYAS, Tuncay (2013). “Rehber Öğretmenlerin Sanal

Zorbalık Farkındalık Düzeyinin Çeşitli DeĐiŐkenlere Göre İncelenmesi”, Hacettepe Üniversitesi EĞitim Fakültesi Dergisi (H.U. Journal of Education)

28 (3), 195-205.

KARTAL, Mehmet (2013). “Sosyal Medya Raporu”, İletişim ve Diplomasi

Dergisi, 2013/1, s. 159-165.

KÖKSAL, Yüksel ve ÖZDEMİR, Őuayıp (2013). “Bir İletişim Aracı Olarak Sosyal

Medya'nın Tutundurma Karması İÇerisindeki Yeri zerine Bir İnceleme”,

SD İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2013, C.18, S.1, s.323-337.

ONAT, Ferah ve ALİKILIÇ zlem, AŐman (2008). “Sosyal AĐ Sitelerinin Reklam

ve Halkla İlişkiler Ortamları Olarak DeĐerlendirilmesi”, Journal of YaŐar

University, 3 (9), s. 1111-1143.

- ÖZDEMİR, Murat ve AKAR, Filiz (2011). “Lise Öğrencilerinin Siber-Zorbalığa İlişkin Görüşlerinin Bazı Değişkenler Bakımından İncelenmesi”, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, Cilt 17, Sayı 4, ss: 605-626.
- PEKER, Adem; EROĞLU, Yüksel ve ADA, Şükrü (2012). “Ergenlerde Siber Zorbalığın ve Mağduriyetin Yordayıcılarının İncelenmesi”, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12/2., ss. 185-206.
- PIOTROWSKI, Chris (2012), “From Workplace Bullying to Cyberbullying: The Enigma of Eharassment in Modern Organizations”, *Organization Development Journal*, 30(4), pp. 43-52.
- ŞAHİN, Mustafa; SARI, Serkan, Volkan ; ÖZER, Ömer ve ER, Serhan, Hatip (2010). “Lise Öğrencilerinin Siber Zorba Davranışlarda Bulunma ve Maruz Kalma Durumlarına İlişkin Görüşleri”, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Mayıs 2010, Sayı: 21, ss.257-270.
- TANRIKULU, Taşkın; KINAY, Hüseyin ve ARICAK, Osman, Tolga (2013). “Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması”, *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 3, Sayı 1, s. 38-47.
- THEAKER, Alexander (2006). *Halkla İlişkilerin El Kitabı*, (Çev: Murat Yaz), İstanbul: Mediacat Yayınları.
- TOSUN, Nurhan, Babür (2014). “Marka Yönetimi”, İstanbul: Beta Yayınları.
- YAMAN Erkan; EROĞLU, Yüksel ve PEKER, Adem (2010). *Okul Zorbalığı ve Siber Zorbalık*, İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- YENİLMEZ, Yeşim ve SEFEROĞLU, Süleyman, Sadi (2013). “Sanal Zorbalık ve Öğretmenlerin Farkındalık Durumlarına Bir Bakış”, *Eğitim ve Bilim* Cilt 38, Sayı 169, ss. 420-432.